

- 22 Constitutionnel, Syphil, Temps 16 Nisan 98, 16 Zilhicce 99 (1882)
- 23 Muzen kitaplar 29 Nisan 98 - 29 Zilhicce 99 (1882)
- 24 Muzen kitaplar 6 Nisan 98 / 6 Muharrir 98 (1882) 300
- 25 Muzen kitaplar 16 Nisan 98 / 16 Zilhicce 99 (1882) 300
- 26 Siloki 19 Nisan 98 / 19 Zilhicce 99 (1882) 300
- 27 VAKIT - DIKILAT 22 Nisan 99 (1883) 300
- 28 Muzen resimli enge 12 Muharrir 99 / 12 Zilhicce 99 (1883) 300
- 29 Masak - Magu 29 Zilhicce 99 (1883) 300
- 30 Courrier du Levant 12 Muharrir 99 (1883) 300
14 Nisan 99?

اجار اوغلیس بریتو ریزه کی خفا لر

F I

۱۵۷

طریقه

- 1 EQ Memle = d Nâhle 98 ریزه اول 16 96 ریزه اول 4 1881
- 2 El Hilâfe 98 ریزه اول 24 96 ریزه اول 12 1881
- 3 M uhanese = Mi Hanesi 8 ریزه اول 12 97 ریزه اول 29
- 4 Protokolur Diplomatiki 1298 ریزه اول 97 69 1881
- 5 ŞARVARI = ARESTAFANOS 98 ریزه اول 29 97 ریزه اول 16 1881
- 6 Journal d'Orient (zeytin) 99 ریزه اول 25 97 ریزه اول 9
- 7 Kine = TÛNEBOH 99 ریزه اول 29 97 ریزه اول 12 23
- 8 PAL MAL = Pal Mal gazetesi 99 ریزه اول 18 97 ریزه اول 18 (1882)
- 9 MUZIR RESAIL 99 ریزه اول 9 97 ریزه اول 11 (1882)
- 10 کتب و رساله کتبه 99 ریزه اول 13 97 ریزه اول 25 (1882)
- 11 Revue de deux Mondes 99 ریزه اول 28 98 ریزه اول 7 (1882)

- 12 ODOMAS - KULYU = 12 محرم الاول 99 (1882) - 20 ص 98
- 13 el Mukhat'ail Arala 12 ربيع الثاني 98 - 8 ربيع الثاني 99 (1882)
- 14 Tarla 15 ربيع الثاني 99 (1882) - 19 ربيع الثاني 98
- 15 kerkeli Kesik 7 ربيع الثاني 98 (1882) - 4 ربيع الثاني 99
- 16 BIYOLOGO 29 ربيع الثاني 98 (1882) - 27 ربيع الثاني 99
- 17 el Basin 28 ربيع الثاني 98 (1882) - 28 ربيع الثاني 99
- 18 TAKVIM 15 ربيع الثاني 98 (1882) - 15 ربيع الثاني 99
- 19 ESCERA 19 ربيع الثاني 98 (1882) - 19 ربيع الثاني 99
- 20 كتابه 27 ربيع الثاني 98 (1882) - 27 ربيع الثاني 99
- 21 Hivisto Vanil Soloni 2 ربيع الثاني 98 (1882) - 2 ربيع الثاني 99

Türker ACAROĞLU

Yeni Belgelere Göre:

SULTAN ABDÜLHAMİT II DÖNEMİNDE DIŞ YAYIN YASAKLAMALARI

Sonçağ tarihimizde “Kızıl Sultan” diye adlandırılmış, damgalanmış bulunan Sultan Abdülhamit II döneminde Türkiye’de iç basın sansürü, yayın yasaklamaları üzerinde çok duruldu, belgeler yayımlandı, kitap ve broşürler çıkarıldı. Bunlardan en önemlileri Osman Nuri (Eğin) ile Ahmet Refik (Altınay) tarafından hazırlanıp 1327 (1911) yılında 3 cilt biçiminde yayımlanan *Abdülhamid-i Sani ve dev-i saltanatı, hayat-i siyasiye ve hususiyesi* adlı yapıtla, Server Rifat İskit’in *Türkiye’de Matbuat Rejimleri* (1939), *Türkiye’de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış* (1939), *Türkiye’de Matbuat İdareleri ve Politikaları* (1943) adlı kitapları, bir de bunlardan yararlanılarak son zamanda basılan Cevdet Kudret’in *Abdülhamit Devrinde Sansür* (Ocak 1977) adlı kitaptır.

Ancak, bütün bu yapıtlarda Abdülhamit döneminde yurttaki iç basın sansürü ve yasaklamalarından ayrıntılı olarak söz edildiği halde, her nedense, iç basın kadar, belki de daha önemli olan dış basın sansürü ve yasaklamalarından ya hiç söz edilmemekte, ya da birkaç satırla geçilmektedir. Oysa, o sırada Türkiye’de dış basın ve yayın sorunu da öteki kadar önemli ve büyüktür. Bunun yazılı belgeleri İstanbul’da bulunan Başbakanlık Arşiv Genel Müdürlüğü’ndeki Osmanlı belgeleri arasında bulunduğu gibi, daha Abdülhamit II döneminde basılmış bazı kitaplarda basılı belgeleri de vardır.

İşte, son zamanda elimize geçip inceleme fırsatını bulduğumuz iki ciltlik bir “emirler” kitabında dış yayın yasaklamalarıyla ilgili telgraflar, yazışmalar vardır. Kitap tarihimizin belki en uzun başlığı taşıyan bu kitabın adı şöyle:

“Taraf-i sâmi-i sadâret-penâhiden vukû bulan işârât-i aliyeye ve ahkâm-i kavanin ve nizâmâtın tefsiri zımında hey’et-i müteallikaların kararlarına ve külliyat-i umûr-i idâre hakkında bâzı nezâret ve dâirelerin tebligatına binâen veyâhut bâzı usûl ve tembihâta dâir

Değerli dostum ve istadım
Ziyad Ebüzziye’ya
saygılarımla ...
İstanbul
3.8.1979
T. Acaroğlu

3. AÇIKLAMA:

1881 yılında Atina'da yayımlanan *Muhanese* adlı güldürü gazetesinin yurda girişi yasaklanmıştır. Nedeni: Garazkâr ve zararlı yayında bulunması! Kime karşı? Padişahın kişiliğine mi, yoksa yurt ve ulus aleyhine mi? Belli değildir. Ama, yasaklanma "yüce buyruk"la olduğuna göre, padişahın kimliğiyle ilgili olduğu düşünülebilir. Telgraf emri, bütün illerle bağımsız mutasarrıflıklara gönderilmiştir. Gazete üstüne başkaca bilginiz yoktur.

4. *Protokoler Diplomatik* risalesi hakkında telgraf:

Protokoler Diplomatik namıyla Paris'te çıkan risale-i mevkutenin (sürelî yayının, broşürün) mündericat-i muzirresi cihetiyle (zararlı içeriği dolayısıyla) memlekete adem-i duhulü (girmemesi) tavsiye olunur.

Fi 22 Cemâzi-yel-âhir sene 98 ve fi 9 Mayıs sene 97 (1881)

4. AÇIKLAMA:

Paris'te Fransızca olarak 1881 yılında yayımlanan diplomatik bir derginin yurda girişi yasaklanmıştır. Yasağın dışişleriyle ilgili "zararlı yayın"dan ileri geldiği anlaşılmaktadır. "Zararlı yayın" içeren sayısının değil de bütün sayılarının yurda girmemesinin emredilişi dikkati çekiyor.

5. *Şarvâri* gazetesini hakkında telgraf:

İstefanos nam Yunan *Şarvâri* gazetesinin muhteviyat-i muzirresi (zararlı içeriği) cihetiyle Memalik-i Şahaneye duhulü men olduğundan oraca muhafaza-i memuniyete himmet buyurulması.

Fi 29 Cemâzi-yel-âhir sene 98 ve fi 16 Mayıs sene 97 (1881)

5. AÇIKLAMA

Yasaklama telgrafında boşluklar var: Gazete, "İstefanos" adında biri tarafından mı çıkarılmış, yoksa bu, gazete adı mıdır? Gazete nerede yayımlanmış? Bunlar belli değildir. Rumca olduğu anlaşılan gazetenin ne gibi "zararlı yayınlar" yaptığı da açıklanmamıştır.

6. *Jurnal d'Oryan* nam gazetesini hakkında telgraf:

Zeytun nam gazetesinin *Jurnal d'Oryan*'a tahvil-i nam ederek (ad değiştirerek) yine neşriyat-i muzirrede (zararlı yayında) bulunduğu, Posta Nezaretinden (Bakanlığından) bildirildiğinden men-i duhulüne dikkat buyurulması ihtar olunur.

Fi 29 Muharrem sene 99 ve fi 9 Kânûn-ı evvel sene 97 (1882)

6. AÇIKLAMA:

Zeytun adıyla çıkarken, adını *Journal d'Orient*'a çeviren bir gazetenin yurda girişi yasaklanmaktadır, ama nerede yayımlandığı üzere bilgi verilmemektedir. Anlaşılan, adı "Doğu Gazetesi" diye dilimize çevrilebilecek bütün gazetelerin Türkiye'ye girişi engellenmektedir! Demek oluyor ki, o sıralarda bazı gazeteler ad değiştirerek hileyle, âdetâ zorla yurda sokulmak istenmektedir! Gazetenin "zararlı yayında bulunduğu" Posta Bakanlığı'ndan bildirilmiştir. Ancak bu zararlı yayınların nelerden oluştuğu açıklanmamaktadır.

7. *Mine* nam Türkçe gazete hakkında telgraf:

Paris'te *Mine* namıyla Türkçe muzir bir gazete tab' ve neşr olunmakta olduğu anlaşıldığından ol havalıye men-i duhul ve intişarı (giriş yayılmasının yasaklanması) için takayyüdat-i kâmile icrası (tüm çabaların gösterilmesi) müekkeden (yeniden tekit edilerek) tavsiye olunur.

Fi safer 12 sene 99 ve fi 23 Kânûn-ı evvel sene 97 (1882)

7. AÇIKLAMA:

1882 yılında Paris'te çıkan *Mine* adlı Türkçe bir gazete telgraf emriyle yasaklanmıştır. Emre göre, gazete zararlıymış, yurda girmesi sakıncalıymış, yayılmaması için tüm çabaların gösterilmesi gerekliymiş! Daha önce verilen bu emir, telgrafla yeniden "tekit" ediliyor. Böyle bir gazeteden haberimiz yok. Türkçe kataloglarda, kaynaklara, kitaplarda ondan hiç söz edilmiyor. Kim çıkarmış? Kaç sayı yayımlanmış? Ne zaman, niçin, nasıl kapanmış? Bilinmiyor. Yoksa, Bulgaristan'da yapıldığı gibi, Fransa'da da padişah hükümetinin isteği üzerine orada yayımlanan Türkçe gazeteler kapatıldı mı? Fransa'da Türk gazeteciliği ve Türkçe basım üzerine yapılmış bir araştırma bulunmadığından, bu konuda bir şey söyleyemeyiz.

8. *Pal Mal* nam gazete hakkında telgraf:

Londra gazetelerinden *Pal Mal* nam politika gazetesinin mündericat-i muzirresine binaen (zararlı içeriği dolayısıyla) Mamelik-i Şahaneye men-i duhulü zımında muamele-i lâzime (gerekli işlemin) icra olunmasıyla oraca da takayyüdat-i mukteziyenin icrası (gerekli çabaların gösterilmesi) tavsiye olunur.

8. AÇIKLAMA:

1882'de Londra'da çıkan *Pal Mal* adlı İngiliz gazetesinin yurda girişi yasaklanıyor. Nedeni siyasaldır, ama açığa vurulmamıştır. Ne

Mamelik

X

gazet

gazet

gibi “zararlı” içeriği bulunduğu bilinmiyor. Telgraf emrinde gazetenin günü ve sayısı belirtilmediğinden, inceleme olanağı da yok. Sultan Abdülhamit II, bir gazete ya da dergiye kızıp öfkelenmiş mi, onu toptan yasaklama yönüne giderdi.

Fi 18 Rebi-ül-evvel sene 99 ve fi 26 Kânunusani sene 97 (1882)

9. Muzir resail (zararlı broşürler) hakkında telgraf:

İtikadat-i ehl-i sünnet (Peygamberimizle sahabelerine uyanların inançları) aleyhinde İran’da birtakım resail (broşürler) tab’ edilmekte olduğundan icray-i takayyüdat ile bunlardan ol havaliye (o yörelere) nakl olunacakların lede-l-muayene (bakıldıktan sonra) duhul ve intişarının men’i tavsiye olunur. Vilâyat-i mütecavireye de malûmat verilmiştir. (Komşu illere de bilgi verildi).

Fi 4 Rebi-ül-evvel sene 99 ve fi 11 Şubat sene 97 (1882)

9. AÇIKLAMA:

İran’da 1882 yılında basılmış birtakım (!) küçük kitaplar ya da dergiler yasaklanmaktadır. Güya bunlar Peygamberimizle sahabelerine uyanların inançları aleyhindeymiş! Broşürlerin yazarları, başlıkları, hangi kentlerde ve ne zaman basıldıkları, kaç sayfa oldukları vb. gibi kaynakça kimlikleri belirtilmediğinden, zavallı gümrükçüler ve postacılar bunları başkalarından nasıl ayırt edebilecekler? “Bakıldıktan sonra” yurda girişleri men edildiğine göre, emirde bunlar üzerine ayrıntılı bilgi verilmesi gerekirdi. Bu yapılmayınca, İran’da basılan bütün dinsel kitapçıların Türkiye’ye girişi yasaklanıyor demektir. Telgraf emrinin hangi illere gönderildiği bilinmemektedir. Genel olarak, bu tür emirler tüm illere ve mutasarrıflıklara yollanırdı. Bu emrin özellikle Doğu illerine gönderildiğini düşünebiliriz. Nitekim, “komşu illere de bilgi verildiği” ekleniyor. Ne var ki, emri içeren kitap, “Çorlu Kazası Kaymakamlığı”nda bulunmuştur.

10. Kütüb ve resail-i muzirrenin men-i duhulü (zararlı kitap ve broşürlerin girişinin yasaklanması) hakkında muharrerat-i aliyye:

Memalik-i Mahruse-i Şahanede (Osmanlı İmparatorluğu ülkelelerinde) kütüb ve resail-i muzirrenin men-i duhul ve intişarı (zararlı kitap ve broşürlerin giriş ve yayılışının yasaklanması) zımında her tarafça icra-yi takayyüdat ettirilmekte olduğu halde bazı mahallere yine bu makule asar-i muzirre ithaline çalışıldığı, elde edilenlerle anlaşılmakta olduğundan, hemen mahv ü ihrak (yakılıp yok) edilmesi

ve dahil-i memlekette (yurt içinde) bu misullü kütüb-i muzirrenin tedavül ve intişar edememesi için takayyüdat-i lâzime ve inzibatiye icrasıyla beraber zuhur edecek kütüb-i muzirrenin derece-i mazarratı (zararlılık derecesi) mahallince musaddak ise (biliniyorsa) hemen mahv ü ihrakıyla buraya malûmat verilmesi ve bazı cihetlerinden dolayı suret-i mazarratı kestirilemeyen kütüb ve resail zuhur ettikçe buradan alınacak iş’ara tevfiik-i muamele kılınmak için mahallince bâ-tevkif (tutularak) birer nüshasının Maarife (Millî Eğitim Bakanlığı’na) irsali (gönderilmesi) ile istizah-ı mesele edilmesi ve en ziyade nazar-i dikkati celbeden Rum, Bulgar, Ermeni mekteplerinde asar-i muzirre okutulmaması maddesi olduğundan. iktiza-yi mevki ve maslahata göre tedabir-i hakimane ve siyasiye icra olunması (akıllıca ve siyasal önlemler alınması) hususlarının tekiden ve tamimen işar ve tavsiyesi lüzumu Maarif Nezaret-i behiyyesinden (güzel Millî Eğitim Bakanlığı’ndan) ifade ve ez-bâr olunarak icabı icra kılınmış ve ehemmiyet-i maslahat cihetiyle (işin önemi yüzünden) bu bapta itinanın derece-i lüzum ve vücubu beyanından müstağni bulunmuş olmakla oraca da ber-minval-i muharrer (yazıldığı gibi) iktiza-yi halin ifasına (durumun gereğinin yapılmasına) himmet buyurulması babında.

Fi 13 Rebi-ül-âhir sene 99 ve fi 20 Şubat sene 97 (1882)

10. AÇIKLAMA:

Gene “meçhul”lerle dolu bir yazı: Sadrazamın zararlı kitap ve broşürlerin yurda girmesini yasakladığı yazılı bir emri. Bu yasaklanan yayımlar hangi ülkede ve dilde, nerede, hangi tarihte, ne biçimde basılmış, içerikleri, neden dolayı “zararlı”? Bunlar bilinmiyor. Bu konuda “her tarafça” önlemler alınıyor, kovuşturmalar yapılıyor, elde edilen kitaplar yakılıp yok ediliyor! Tam bir terör, zulüm, vahşet havası... Kitapların adları bile belli değilken, yerel valiler, kaymakamlar, mutasarrıflar, hele gümrükçüler, postacılar, memurlar ne yapabilirler? Dışarıdan gelen her türlü yayımı tutup yakarlar. Nitekim öyle de olmuş. Ama yine de kimi yerlere bu tür yayımlar girebiliyormuş. Bunların zararlılık derecesi biliniyorsa, hemen yakılıp yok ediliyor, başkente bunlar için bilgi veriliyor. “Kimi yönlerden” zararlı olup olmadığı kestirilemeyen kitaplar elde tutuluyor, birer nüshası Millî Eğitim Bakanlığı’na gönderiliyor, bunlar için ne gibi işlem yapılacağı soruluyor, alınan karşılığa göre davranılıyordu. Özellikle azınlık okullarında zararlı yapıtların okutulmamasına dikkat ediliyordu. Bunlar için “akıllıca ve siyasal” önlemler alınıyordu. Yazıda, daha önce ge-

nelge olarak bildirilmiş olan emir yinelenmektedir. Yasaklamayı isteyen Millî Eğitim Bakanlığı, bu işe çok önem veriyor.

11. *Revue des deux mondes* nam risalenin men-i duhulü hakkında telgrafname:

Paris'te tab'olunan *Revue des deux mondes* nam risalenin mündericat-ı muziresi (içindekilerin zararlı oluşu) cihetiyle ol havalıye men-i duhulü tavsiye olunur.

Fi 28 Rebi-ül-âhir sene 99 ve fi 7 Mart sene 98 (1882)

11. AÇIKLAMA:

Paris'te yayımlanan *Revue des deux mondes* adlı dünyaca ünlü dergi telgraf emiyle yasaklanmıştı. 1882'de Türkiye için zararlı yayın yapıyormuş! Bu dergi üzerine epey bilgimiz var:

1 Ağustos 1828'de Mauroy ile Ségur-Dupeyron tarafından kurulan *La Revue des deux mondes* dergisi, 1830 yılında *Journal des voyages* ile birleşti. François Buloz derginin başyazarlığına getirildi (1831). Alexandre Dumas-baba-, Balzac, Vigny, Sainte-Beuve vb. tanınmış yazarlar, bu yayın organında çalıştı. İki ayda bir çıkan dergide edebiyat ağır basıyordu, ama 1832'den sonra politikaya, ekonomiye, güzel sanatlara vb. de yer verilmeye başlandı. İkinci İmparatorluk döneminde, bir muhalefet merkezi durumuna gelen dergi, Thiers'i destekleyen Vuloz'un ölümünden (1877) sonra, oğlu Ch. Bulos, ardından F. Brunetière, F. Charmes, R. Domic, A. Chaumeix tarafından yönetildi. İşte. Türkiye'ye girişinin yasaklanması bu tarihlere rastlar. XIX. yüzyıl sonunda, Brunetière'in etkisiyle, Katolik taraflısı bir yayının organı oldu. 1940-44 yılları arasında dergi Royat'da yayımlandı. Fransa'nın Alman işgalinden kurtulmasından sonra, yeniden aynı adla çıkarılmadı. Derginin yeni adı *La Revue, Littérature, Historie, Arts, Sciences des deux mondes* oldu. Ama tarihi, Fransız yaşamıyla sıkı sıkıya bağlı olan, yüz yaşını aşmış bulunan bu dergide görünüş, düşünce açısından hiçbir şey değişmedi. Temmuz 1956'da *Hommes et Mondes* dergisiyle birleşti, güncel büyük sorunlara ayrılan özel sayılar yayımladı.

12. *Odomas* ve *Kulyu* nam gazeteler hakkında telgraf:

Triyeste'de tab'olunan ve duhulü memnu olan *Odomas* nam gazetenin "Avrupa yeni ati teorisi" ismiyle gelmesiyle bunun ve diğer *Kulyu* nam gazetenin men-i duhul ve intişarına dikkat olunması tavsiye olunur.

Fi 12 Cemâzi-yel-evvel sene 99 ve fi 20 Mart sene 98 (1882)

12. AÇIKLAMA:

1882 yılında Triyeste'de (İtalya) yayımlanan iki gazetenin telgraf emri ile yurda girişi yasaklanmıştır. Gazetelerden biri ad değiştirince, gene yasaklanıyor. İtalyanca oldukları sanılan bu gazete adlarının tarafımızdan yanlış okuma olasılığı da var. Birincisinin, Avrupa'da yeni bir gelecek kuramı konusunu işlediği düşünülebilir.

13. *El-İttihad ül-Arabi* nam gazete hakkında telgraf:

Memalik-i Şahaneye duhulü memnu olan *El-İttihad ül-Arabi* (Arap Birliği) nam muzir gazetenin ithaline çalışıldığı Cidde postasında tutulan nüshalarından anlaşılmasıyla bu gazetenin men-i ithalinde takayyüdat-i kâmileye itina ve müdavemet olunması tavsiye olunur.

Fi 8 Şaban sene 99 ve fi 12 Haziran sene 98 (1882)

13. AÇIKLAMA:

Adı "Arap Birliği" diye Türkçeye çevrilebilecek bir Arapça gazete Cidde (şimdi Suudi Arabistan'da) postanesine gelmiş, oysa bu gazetenin yurda girişi daha önceden yasaklanmış, bu zararlı gazete şimdi yeniden yurda sokulmak isteniyormuş. Gazetenin girişinin men edilmesi için tüm önlemlerin alınması emredilmektedir. Yasaklama nedeninin siyasal olduğu anlaşılıyor.

14. *Tarla* nam gazete hakkında telgraf:

Sofya'da Türkçe ve Bulgarca olarak *Tarla* namında bir gazete ihdas olunmasıyla ol havalıye dahil ve münteşir olamamasına (giriş yayılamamasına) dikkat olunması tavsiye olunur.

Fi 15 Şaban sene 99 ve fi 19 Haziran sene 98 (1882)

14. AÇIKLAMA:

1882 yılında Sofya'da Türkçe-Bulgarca olarak çıkan *Tarla* gazetesini daha ilk sayısından itibaren telgraf emriyle yasaklanmıştır. Haftada bir, cumartesi günleri çıkan bu siyasal-edebi gazete üzerine ayrıntılı bilgimiz vardır:

Sahibi ve Yazarı Yusuf Ali Bey idi. 5 Haziran-24 Aralık 1882 tarihleri arasında 29 sayı yayımlanabildi. Büyük boyda, dört sayfa olarak (üçü Türkçe, biri Bulgarca) çıkıyordu. Amacı, Bulgaristan'daki Türk halkının üzerinde yaşadığı ülkenin yasalarına, toplumsal düzenine uymasını (çünkü bu halk beş yüz yıllık Türk yönetiminden çıkıp Bulgar uyruğuna geçeli henüz dört yıl olmuştu.) sağlamak, "Türk

hükümetinin Bulgar düşmanı propagandasını karşılamak”tır. Türk hükümetine karşı ağır sözlerinden dolayı Türkiye’ye girişi yasaklandıktan birkaç ay sonra Bulgar hükümetince kapatıldı.

“*Bulgaristan’da Türk Basını, 1879-1945*” (1945) adlı küçük bir kitap yazıp bastırılmış olan rahmetli Âdem Ruhi Karagöz bu gazete için şunları yazar: “Daha sonra *Dikkat* ve *İttifak* gazeteleini çıkardığını göreceğimiz Arnavut Yusuf Türabi (asıl adı Yusuf Ali Bey olan bu zat, [Arnavut İttihat Cemiyeti Başkan Kulub azasından Yusuf Ali Türap Derviş] ismiyle İstanbul’da da *Sebat* adlı bir gazete neşretmiştir) tarafından çıkarılmıştır. Rusofillerin (Rus taraflılarının) himayesinde olup 1880 tarihinde neşredilen bu gazete, kısa bir müddet sonra kendiliğinden kapanmıştır. Gazetenin nerede çıktığı öğrenilememiştir.” Oysa, gazetenin 1882 yılında Sofya’da yayımlandığı böylece tarafımızdan saptanmış olmaktadır.

15. *Kevkeb ül-maşrik* nam gazete hakkında telgraf:

Bu kerre Paris’te tab’olunan *Kevkeb ül-maşrik* nam gazetenin gayet muzir mündericatu havi olmasıyla Memalik-i Şahaneye men-i ithali zmnında takayyüdat ifası ihtar olunur.

Fi 4 Ramazan sene 99 ve fi 7 Temmuz sene 98 (1882)

15. AÇIKLAMA:

Paris’te yayımlanan Arapça bir gazete, “pek zararlı içeriği” dolayısıyla telgraf emriyle yasaklanmıştır. Adı *Doğu Yıldızı* diye dilimize çevrilebilir. Gazetenin Türkçe olması da olasıdır, çünkü İstanbul’da daha önce ve daha sonra *Kevkeb* adıyla başlayan birkaç gazete çıkmıştır. Bu gazete üzerine başkaca bilgimiz yoktur.

16. *Biyologo* nam gazete hakkında telgraf:

Bükreş’te Rumca *Biyologo* gazetesinin neşriyat-i muzirrede (zararlı yayımda) bulunduğu derdest olunan (ele geçirilen) nüshalarından anlaşılacakla, dahil-i vilâyete dahil ve münteşir olamaması esbabının istikmalî (il içine girip yayılamaması nedenlerinin tamamlanması) tavsiye olunur.

Fi 27 Şevval sene 99 ve fi 29 Ağustos sene 98 (1882)

16. AÇIKLAMA:

Romanya’nın başkenti Bükreş te Rumca olarak yayımlanan bir *Biyoloji* (Dirimbilim) gazetesi telgraf emriyle yasaklanmıştır. “Türkçe sözlük” biyolojiyi şöyle tanımlamaktadır: “Canlıların doğma, ge-

leşme, üreme gibi yaşayış gösterilerini inceleyen bilim, dirimbilim”. İçeriği bu olan bir gazete hangi yönden zararlı yayında bulunabilir? Gazete üstüne başkaca bilgimiz olmadığından, yasaklanma nedenleri kestirilememektedir.

17. *El-Basır* nam gazete hakkında telgraf:

Mukaddema Paris’te tab’olunup duhulü men edilen *El-Basır* gazetesinin yine neşrine başlanılacağı anlaşılacakla, memnuiyete (yasaklanmasına) itina olunması tavsiye olunur.

Fi 28 Şevval sene 99 ve fi 30 Ağustos sene 98 (1882)

17. AÇIKLAMA:

Daha önce Paris’te yayımlanan *El-Basır* (Görüp anlayan) adlı Arapça gazetenin yurda girmesi yasaklanmış, şimdi gene yayınına başlayacağı haber alınınca, yurda girişinin engellenmesi telgraf emriyle istenilmektedir. Gazetenin amacı, yayını, çıkış süresi üzerine hiçbir bilgi yoktur.

18. Filibe’de tab’olunan resimli takvim hakkında telgraf:

Rumeli vilâyetlerine bir kız resmini ve birtakım muzir makalâtı havi ve Bulgarca olarak Filibe’de tab’olunmuş bir takvim ile bir kâğıt üzerinde bazı Rusya generallerinin resimleri götürülmekte olduğu, Kosova vilâyeti vekâletinden derdest ve irsal olunan (elde edilip gönderilen) kıtalardan anlaşılacakla ve dahil-i Memalik-i Şahaneye (Osmanlı ülkeleri içine) böyle muzir şeylerin duhul ve intişarı caiz olamayacağından, bu evrakın neşr olunmaması hususuna dikkat ve itina olunmak üzere lâzım gelen vilayat ve devaire icra-yi vesaya olunmuş (ge-reken illere ve dairelere öğütte bulunulmuş) olmakla, oraca dahi ik-tiza-yi halin ifası (gereğinin yapılması) babında.

Fi 15 Zi-l-ka’de sene 99 ve fi 15 Eylül sene 98 (1882)

18. AÇIKLAMA:

Bulgaristan’ın Filibe kentinde basılmış, bir kız resmiyle bazı “zararlı” yazıları içeren Bulgarca bir takvim ile bazı Rus generallerinin resimlerini gösteren bir kâğıt, telgrafla yasaklanmıştır. Bunların Rumeli illerimize sokulmak istenildiği, Kosova ilimizce elde edilip başkente gönderilip nüshalarından anlaşılacakla, Osmanlı ülkelerine böyle zararlı şeylerin girip yayılmaması için bütün illere ve dairelere öğütte bulunuluyor. Gerekenin yapılması, yani yakılıp yok edilmesi buyrulmaktadır. Sonuç: Kız resimli takvimler Türkiye’ye giremez! Pe-

ki, ama “zararlı” yazıları içerdiği söylenen bu Bulgarca takvimi okuyup anlayacak yurtta kaç kişi bulunur?

19. *Escera* nam gazete hakkında telgraf:

Trieste matbuatından ve Memalik-i Şahaneye duhulü memnu (yasak) evrak-i muzirreden (zararlı yayınlardan) *Escera* nam Rumca gazetenin, namı *İspirya*'ya tebdil ile (değiştirilerek) ithal olunmakta olduğundan, bunun her ne suretle olursa olsun bil-küllüye (tümüyle) men-i duhulü (girişinin engellenmesi) tavsiye olunur.

Fi 19 Zi-l-ka'de sene 99 ve fi 19 Eylül sene 98 (1882)

19. AÇIKLAMA:

Trieste'de (İtalya) yayımlanan Rumca bir gazete daha önce yasaklanmış, şimdi ad değiştirerek yurda ithal edilmek isteniyor. Ama, bunun ne biçimde olursa olsun, yurda girişi tümüyle yasaktır. Her zaman olduğu gibi, bu kez de bu gazetenin zararlı yayınlarının nelerden oluştuğu açıklanmamıştır.

20. Kütüb ve resail-i muzirre (zararlı kitap ve broşürler) hakkında telgraf:

Ahalinin ifsad-i efkârını mucip olacak birtakım kütüb ve resailin bazı taraftan Memalik-i Şahaneye hafiyen (gizlice) ithal olunmakta olduğu işaret-i vakıadan anlaşılma, bunların men-i duhulüne hizmet edecek esbab ve tedabirin kema-yelik istihsal ve ifası tavsiye olunur.

Fi 27 Zi-l-ka'de sene 99 ve fi 27 Eylül sene 98 (1882)

20. AÇIKLAMA:

Halkın fikrini karıştıracak nitelikte birtakım kitap, broşür ve dergilerin toptan yasaklandığını bildiren bir telgraf emri. Alışlageldiği üzere, bunların adları, yazarları, nerede ve ne zaman basıldıkları vb. gibi kimlikleri üstüne hiçbir bilgi verilmemektedir. Hatta, bu yayınların nerelerden yurda “ithal” edilmek istenildiği bile bildirilmemiştir. Bunlar “gizlice” Türkiye'ye sokuluyormuş. O zamanlar zararlı sayılan bu yayınların bugün için yararlı, değerli yapıtlar sayılabileceğini düşünebiliriz. Türk halkının nasıl bir sıkı kültür çemberi içine hapsedildiği görülmektedir.

21. *Hristo Vasil Soloni* nam risale hakkında telgraf:

Hristo Vasil Soloni namıyla ve Hristiyanları ifsat meramıyla manzum bir risale çıkarıldığı derdest olunan (ele geçirilen) kütasından

anlaşılma, bunun ol havalıye dahil ve münteşir olamaması (giriş yayılamaması) esbabının istikmali tavsiye olunur.

Fi 2 Zi-l-hicce sene 99 ve fi 2 Teşrin-i evvel sene 98 (1882)

21. AÇIKLAMA:

1882 yılında basılan dinsel nitelikte manzum bir broşür telgraf emriyle yasaklanmıştır. Kitapçığın hangi dilde yazıldığı açıklanmamış, ama Rumca olduğu sanılıyor. Osmanlı yönetimi yalnız Müslümanların değil, Hıristiyan halkının da “fesad” a uğratılmasına göz yummaktadır!

22. *Constitutionnel*, *Syphil* ve *Temps* nam gazeteler hakkında telgraf:

Paris'te tab'olunan *Constitutionnel* ve *Syphil* ve *Temps* nam üç gazetenin neşriyat-i muzirreleri (zararlı yayınları) cihetiyle Memalik-i Şahaneye men-i duhul ve intişarı (giriş yayılmasının yasaklanması) lazım gelmiş olmakla, oraca da takayyüdat-i mükemmele ve daim icrası (tam ve sürekli önlemlerin alınması) müekkeden (teklif edilerek) tavsiye olunur.

Fi 16 Zi-l-hicce sene 99 ve fi 16 Teşrin-i evvel sene 98 (1882)

22. AÇIKLAMA:

Paris'te 1882 yılında yayımlanmakta olan üç ünlü Fransız gazetesinin yurda girişi daha önce yasaklanmış, şimdi telgraf emriyle bu gazetelerin Türkiye'ye girmesinin yasak olduğu “tekit” edilmektedir. Âdet olduğu üzere, gazetelerin zararlı yayınlarının nelerden oluştuğu bildirilmemiştir. Yalnızca, önlemlerin “tam” ve “sürekli” olarak alınması istenilmiştir.

Le Temps (Zaman) gazetesi, Paris'te Jacques Coste tarafından 1829 yılında kurulmuş, ılımlı, ölçülü yayınlarıyla tanınmış bir cumhuriyetçi gazetedir. 1842 yılında kapandı. Ancak, Nefftzer tarafından 1861 yılında yeniden çıkarılmaya başlandı.

Kanun-i Esasi (Anayasa) ve Meşrutiyet'i ortadan kaldırmış bir padişahın *Constitutionnel* gibi Meşrutî monarşiyi, Anayasaya değginliği, uygunluğu, anayasal işlevi anımsatacak bir gazeteyi kendi ülkesine sokmaya izin vermeyeceği bellidir.

Syphil gazete adını yanlış okumuş olabiliriz. Eski harflerle bu *Civil* de okunabilir. O zaman (Yurttaşlar arası, medeni, terbiyeli, hu-

kuk işleri vb.) anlamına gelir. Bunun da hukuksal ya da siyasal bir gazete olduğunu sanırız. Böylece, bu gazetelerin yasaklanma nedeninin tamamıyla siyasal olduğu akla geliyor.

23. Kütüb ve resail-i muzirre (zararlı kitap ve broşürler) hakkında:

Memalik-i Şahaneye vürud etmekte (gelmekte) bulunan İncil ve Tevrat gibi kütüb-i diniyenin muayenesi tevhür etmekte (gecikmekte) olmasından dolayı sefaretlerce tazminat davasına kadar kalkışılmakta olduğundan bahisle icab-i halin icrası (gerekenin yapılması) Hariciye Nezaret-i celilesinden beyan ve izbâr olunmasına ve bir yandan ecnebi kitapçılarda ve şurada burada kütüb ve resail-i muzirre ele geçirilmekte olup bunların Rüsumat ve Posta idarelerinden kaçırılmış veyahut ecnebi postahaneleri vasıtasıyla getirilmiş olacağı melhuz (düşünülmiş) bulunmasına binaen bu bapta esaslı bir tedbir-i inzibati icrası (güvenlik önlemi alınması) lazım gelerek min ba'd (bundan böyle) kütüb ve resail-i muzirre ithal olunmamak için taşra Rüsumat ve Posta idarelerine vürud edecek (gelecek) kütüb ve resail-i ecnebiyeden her türlü mahzur ve mazarattan salim (sakınca ve zararlılardan arınmış) oldukları tebeyyün edenlerin (belli olanların) muayenesi icra olduğuna dair mahallî (yerel) Rüsumat ve Posta idaresi namına birer mühür tedarik edilerek anınla (onunla) üzerleri tahkim olunduktan (mühürlendikten) sonra imrarına (geçişine) ruhsat verilmesinin ve mündericatında (içeriğinde) şüphe olunanlar ve mazarat bulunanların birer ilm-ü-haber ile hükümet-i mahalliyeye (yerel hükümete) teslim ve ita ettirilmesinin Vilâyet-i Celileleri ve iktiza eden (gereken) sair bazı vilâyet (iller) Rüsumat (Gümrük) ve Posta idarelerine tebliğ olunmasının Rüsumat ve Posta Nezaret-i behiyyelerine bildirildiği gibi, kütüb ve resail-i mezkûreden (adı geçen kitap ve broşürlerden) hükümet-i mahalliyeye muzir addolunanların (sayılanların) mahv olunmak (yok edilmek) üzere tevkifleri (tutulmaları) ile neşrinde beis (yayılmasında sakınca) görülmevnenlerin beher nüshası üzerleri neşri caiz olduğunu mübeyyin mahallî hükümeti namına kezalik (gene) bir mühür tedarikiyle ve sabit boya ile tahkim olunduktan (mühürlendikten) sonra keyfiyetlerinin mezkûr ilm-ü-haberler zirine (altına) izbârı ile imrarlarına (geçişlerine) ruhsat verilmek üzere derhal iade olunması ve mündericatı (içeriği) muzir olup olmadığı hükümet-i mahalliyeye de kestirilemeyenlerin lieclil-muayene Maarif Nezaretine irsal edilmesi (gönderilmesi) usulünün ittihazı husul-i matlabı kâfil ve ecnebi kitapçı dükkânlarındaki kütüb-i mev-

cudenin (var olan kitapların) bile bil-muayene (gözden geçirilerek) muzir olmayanların bu mühür ile mühürlendiği halde aranılan mazbutiyet her cihetle hâsıl olacağı beyanıyla vilâyet-i celileleri hükümet-i merkeziyesiyle Rüsumat ve Posta idarelerince dahi usul-i mezkûreye anılan yönteme) riayet olunması lüzumu Maarif Nezaret-i celilesinden bâ-tezkere (yazıyla) işar olunmuş (bildirilmiş) ve işin ehemmiyeti bedihi (önemi belli) olup vilâyet-i lâzimeye (gereken ilere) de malûmat verilmiş olmakla minval-i meşruh (açıklandığı üzere) muamele-i icabiyenin ifası (gereken işlemin yapılması) babında.

Fi 29 Zi-l-hicce sene 99 ve fi 29 Teşrin-i evvel (ekim) sene 98 (1882)

23. AÇIKLAMA:

Osmanlı yönetimi, yalnız yeni kitap, broşür, gazete, dergi, takvim ve resimleri yasaklamakla kalmıyor, metinleri belli ve değişmez Tevrat ve İncil gibi eski kutsal kitapları da inceleyip yasaklayabilmektedir. Bu işlemle ilgili bir "muharrerat-i aliyye" (yüksek yazışma) ile karşı karşıya bulunuyoruz.

Dinsel kitapların gözden geçirilmesi işlerinin gecikmesi üzerine yabancı elçilikler, büyükelçilikler tazminat davaları açmaya başlamışlar. Dışişleri Bakanlığı araya giriyor. Bir yandan yabancı kitapçılarda, öte yandan şurada burada zararlı kitap, broşür ve dergiler ele geçirilmektedir. Bunların Gümrükler ve Posta idarelerinden ayrılmış (!) ya da yabancıların işlettiği postanelerce getirilmiş olacağı sanılmaktadır. Bu konuda, esaslı güvenlik ve ceza önlemleri alınmalıdır. Bundan böyle, "zararlı" hiçbir kitap, broşür, dergi yurda girmemelidir. Bunun için, taşradaki Gümrük ve Posta idarelerine gelecek yabancı dildeki kitap, broşür ve dergiler, sakıncasız ve zararsızsa, hemen bir mühürle mühürlenecek, yurda girişlerine izin verilecek, kuşku görülürse birer ilmühaberle yerel hükümete teslim edilecek, zararlı görülürse yakılıp yok edilmek üzere elde tutulacaktır. İlginç bir nokta: Sakıncasız görülen kitapların üzerine, hükümet adına, "sabit" boya ile bir mühür vurulmasıdır. Bu mühür her nüshanın üstüne vuruluyor, durum bir ilmühaberle hükümete bildiriliyor, ancak ondan sonra geçişlerine izin verilebiliyor. İçeriği zararlı olup olmadığı yerel hükümetçe kestirilemeyenler, "muayene" edilmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığı'na gönderilmektedir. Yabancı kitapçı dükkânlarında satılan kitaplar bile birer birer "muayene" ediliyor. Zararlı olmayanların her nüshası aynı biçimde mühürleniyor. Bu yöntemi öneren de Milli Eğitim Bakanlığı'dır.

Anlaşılan şudur: Yurda girmiş ve girmekte olan yabancı dillerdeki bütün yayımlar inceden inceye gözden geçirilmekte, sakıncalılar yasaklanmaktadır.

24. Kütüb ve resail-i muzirrenin zararlı kitap, broşür ve dergilerin ithali hakkında muharrerat-i aliyye:

Sırbistan'dan vekayi-i tarihiye tarzında (tarihsel olaylar biçiminde) tahrik-i ezhanı mucip (zihinleri karıştıran) ve muzir (zararlı) birtakım kütüb ve resail (kitaplarla broşürler, dergiler) ile bir de haritanın Memalik-i Mahrusa-i Şahaneye getirilmekte olduğu Kosova vilâyeti gümrük memurları tarafından derdest ile canib-i vilâyetten (il yönünden) irsal olunan (gönderilen) kıtalarından anlaşılmış ve bunların duhul ve intişarı (girip yayılması) gayr-i caiz (caiz olmayan) evraktan bulunmasına mebni (dayanılarak) men-i duhulü zimmında (girişinin yasaklanması konusunda) lâzım gelenlere icra-yi tebligat olunmuş (bildiri yapılmış) olmakla oraca dahi takayyüdat-i mukteziyenin (gereken çabaların) icrasına itina ve dikkat buyurulması.

Fi 6 Muharrem sene 300 ve fi 6 Teşrin-i sâni (Kasım) sene 98 (1882)

24. AÇIKLAMA:

Sırbistan'da basılmış tarihsel birtakım kitap ve broşürlerle bir de haritanın yurda girişinin yasaklandığı üstüne bir yüksek yazılı emir, bu. Bunlar zihinleri karıştırıyormuş, bu nedenle zararlıymış. Ama, alışıldığı üzere, bunların kimlikleri hiçbir bilgi verilmemiştir. Hangi dilde basıldıkları bile belli edilmemiştir. Bu da Kosova ili gümrük memurlarının bir "ihbar"ıdır. Birer nüshası başkente gönderilen bu basmaların yurda girmesi "caiz" görülüyor. Girişlerinin engellenmesi konusunda gereken işlemin yapılması istenilmektedir.

25. Kütüb ve resail-i ecnebiyenin (yabancı kitap ve broşürlerin) muayenesi hakkında muharrerat-i aliyye:

Kütüb-i diniye-i ecnebiyeden (yabancı dinsel kitaplarından) Memalik-i Mahrusa-i Şahaneye duhul ve intişarı mücaz olanların (girip yayılmasına yol verileceklerin) bilinmek üzere taşralarda icrası (yapılması) Maarif Nezaret-i celilesince talep olunan (istenilen) muamele-i tedkikiye ve takayyüdiye (inceleme ve dikkatli davranma işlemi) suver ü keyfiyatı (biçim ve nitelikleri) evvelce iş'ar olunmuştu. Muayene-i kütüb (kitapların gözden geçirilmesi) maddesinin iş'ar-i mezkûr veçhile (adı geçen uyarıya göre) posta memurlarına dahi tevdi ve tahmilinde (bırakılıp yüklenmesinde) memurin-i mumailyhin (yu-

karıda anılan memurların) vezaif-i asliyelerinin (asıl görevlerinin) ifası teahhüre (gecikmeye) uğrayacağından bahisle (söz ederek) Posta Nezaret-i behiyyesince beyan-i mahzur (sakınca bildirilmiş) olunmasına ve bu baptaki usulün ittihazı kütüb-i muzirrenin (zararlı kitapların) men-i duhulü ve tedavülü ve te'hir-i muayene ve muamele (gözden geçirip işlem yapılmasının gecikmesi) ser-riştesiyle (bahanesiyle) ecanip (yabancılar) taraflarından edilen itirazatın (itirazların) def'i maksadına mübtene bulunmasına (dayanmasına) binaen taşra postahanelerinden geçirecek kütüb ve resailin hükümet-i mahalliyyeye muayene ve tasdik ettirilmesi suretiyle usul-i mezkûrenin (adı geçen yöntemin) mer'iyeti (yürürlüğü) lüzumu Maarif Nezaret-i celilesinden ahîren (son zamanda) beyan ve iş'ar ve keyfiyet vilâyat-i lazımiye tebliğ ve izbâr olunmağın ol veçhile iktizasının icrası babında.

Fi gurre-i safer sene 300 ve fi 1 Kânûn-ı evvel (Aralık) sene 98 (1882)

25. AÇIKLAMA:

Yabancı dildeki kitap ve broşürlerin nasıl "muayene" edileceği 23 numaralı yüksek emirle açıklanmıştı. Bu inceleme işinin biçim ve nitelikleri orada inceden inceye belirtilmişti. Postacılara yüklenen bu işler yüzünden, bu memurların asıl görevleri aksamaya başlamış! Posta Bakanlığı bunun sakıncalarını Milli Eğitim Bakanlığı'na bildiriyor. İnceleme işlerinin gecikmesinden yabancılar da şikâyetçi. Ne yapmalı? En iyisi, taşra postanelerine gelecek yabancı kitapları yerel hükümet "muayene ve tasdik" etmelidir, deniliyor. Bu yöntemi öneren de Milli Eğitim Bakanlığı'dır.

26. *Siloki* nam gazete hakkında telgraf:

Bükreş'te tab'olunan *Siloki* nam Rumca gazetenin mündericat-i muzirresi cihetiyle (içindekilerin zararlı oluşu dolayısıyla) daire-i vilâyete dahil ve münteşir olamaması (il içine girip yayılamaması) zimmında (amacıyla) mümanaat ve takayyüdat-i kâmile icrası (bütün engelleme ve çabaların gösterilmesi) tavsiye olunur.

Fi 19 safer sene 300 ve fi 19 Kânûn-ı evvel (Aralık) sene 98 (1883)

26. AÇIKLAMA:

1883 yılında Bükreş'te yayımlanan bir Rumca gazetenin yurda girişi tel emriyle yasaklanmıştır. Gazete içindekiler "zararlı" imiş. Nedeni açıklanmıyor. Girişinin engellenmesi için bütün çabaların gösterilmesi istenilmektedir.

27. *Vakit* nam Bulgar gazetesi hakkında telgraf:

Sofya'da bir tarafı Türkçe ve bir tarafı Bulgarca olarak çıkarılan *Vakit* nam gazetenin dahil-i vilâyete men-i duhulü (il içine girişinin yasaklanması) tavsiye olunur.

Fi 22 Cemâzi-yel-âhir sene 300 ve fi 18 Nisan sene 99 (1883)

27. AÇIKLAMA:

Sofya'da çıkan *Vakit* adlı Türkçe-Bulgarca gazetenin yurda girişi 1 Mayıs 1883 tarihli bir telgraf emriyle yasaklanmıştır. Bunun bir yanı Türkçe, bir yanı da Bulgarcaymış. Sofya'da böyle bir gazete yayımlanmış olduğundan hiç bilgimiz yok. İlk bu telgrafta adı geçiyor. Sofya Ulusal Kitaplığı'nda bile bu gazetenin hiçbir nüshası yoktur. Yasaklamanın siyasal olduğu düşünülmektedir. Eski harfli gazete ve dergiler yönünden pek zengin olan Hakkı Tarık Us Kitaplığı'nda ya da o sıralarda yeni kurulan Beyazıt Genel Kitaplığı'nda da bu gazeteye raslanmamaktadır.

28. Muzir resimli eşya ve teferruatı hakkında muharrerat-i aliyye:

Bir müddetten beri Memalik-i Şahaneye intişarına (yayılmamasına) cevaz gösterilmeyecek surette mahzurlu (sakıncalı) resimler ve mendil vesaire gibi muzir resimli eşya getirilmekte olup eğerçi (her ne kadar) getirilecek resimlerin ve resimli eşyanın içinde neşri mücaz zararsız şeyler dahi bulunacağı cihetle umumu hakkında mümanaat icrası yoluna gidilemeyeceği âşikâr ise de muzir olanların tefrikiyle (ayrılmasıyla) men-i duhul ve intişarı esbabının istikmali (giriş yayılmasının yasaklanması nedenlerinin tamamlanması) mütteham (?) olmasına ve böyle tesavir-i muzirre (zararlı resimler) vakit vakit değiştirilmekte ve hâdisata göre tertip edilmekte bulunması cihetiyle muzir olanların kat'iyen şimdiden tayini kabil olamamasına mebni (dayanılarak) hükümetçe muzir bir vak'ayı neşir ve ihtara delâlet eden ve efkâr-i umumiyeyi bozmaya sebep olabilecek olan resimlerin siyâk-i ahval ü eşkâl (hal ve şekillerinin anlatım biçimi) ile temyizi (ayrıtılması) hususunun Zabtiye Nezaretine tevdi (verilmesi) ile gümrüklere dikkati calip (çeken) resimler geldiğinde Zabtiye Nezaretiyle ve vilâyetlerde hükümet-i mahalliye (yerel hükümet) ile bil-muhabere (yazışarak) hükümet tarafından tevkifi (tutulması) ve mahzur (sakınca) görülmez ise ihracına ruhsat (izin) verilmesi karar-i vaki iktizasından (gereğinden) bulunmuş ve suret-i karar (karar örneği) rüsumat (gümrükler) ve şehremanetleri (belediyeler) ile tamimen (genelge olarak) vilâyata (illere) ve müstakil mutasarrıflıklara da bildirilmiş olmasıy-

la ba'dezin (bundan sonra) ana (ona) göre icra-yi icab-i hale (gereğinin yapılmasına) himmet buyurulması babında.

Fi 12 Recep sene 300 ve fi 7 Mayıs sene 99 (1883)

28. AÇIKLAMA:

20 Mayıs 1883 tarihli bir yüksek emir: Yurda, sakıncalı resimler, resimli mendiller vb. gibi resimli "eşya" getirilmekteymiş! Bir süre buna göz yumulmuş, ama bundan böyle göz yumulamazmış. Hepsini için de yasaklama yoluna gidilemeyeceği de düşünülmüş. Bunlar içinde zararsız şeyler de varmış. Zararsızların ayrılmasıyla zararlıların önüne geçilmesi gerekiyormuş. Böyle zararlı resimler vakit vakit değiştirilmekte, olaylara göre düzenlenmekteymiş. Kamuoyunu bozmaya neden olabilecek bu gibi resimlerin ayırt edilmesi için Emniyet Genel Müdürlüğü'ne verilmesi gerekiymiş. Böyle resimler gümrüklere gelirse, emniyetle ve yerel hükümetle yazışılacak, resimli eşya elde tutulacak, gelen emre göre hareket edilecektir. Karar bütün gümrüklere, illere, mutasarrıflıklara, belediyelere gönderiliyor. Resimli eşyanın hem it-halinden, hem de ihracından söz edilmektedir.

29. *Maşak* ve *Magu* nam gazeteler hakkında telgraf:

Tiflis'te tab'olunan Ermenice *Maşak* ve *Magu* nam iki kıta muzir gazetelerin Memalik-i Şahaneye men-i duhulleri (girişlerinin yasaklanması) lazım gelmekle muhafaza-i memnuiyete (yasağın korunmasına) itina olunması tavsiye olunur.

Fi 29 Şaban sene 300 ve fi 23 Haziran sene 99 (1883)

29. AÇIKLAMA:

Tiflis'te yayımlanan Ermenice iki gazetenin yurda girişi tel emriyle yasaklanmıştır. Bu "zararlı" gazetelerin Osmanlı ülkelerine girmesinin engellenmesi gerekiyormuş. Yasağın korunmasına dikkat edilmesi istenilmektedir. Ermeni komitelerince çıkarıldığı sanılan bu gazetelerin yasaklanma nedeninin siyasal olacağı sanılmaktadır.

30. *Courrier du Levant* gazetesi hakkında telgraf:

Paris'te tab'olunur *Courrier du Levant* gazetesinin duhulünün men buyurulması.

Fi 12 Şevval sene 300 ve fi 1 Ağustos sene 99 (1883)

30. AÇIKLAMA:

Paris'te yayımlanan Fransızca *Courrier du Levant* (Doğu Postası) gazetesinin yurda girmesi 14 Ağustos 1883 tarihli telgraf emriyle yasaklanmıştır.

Bu gazetenin de, siyasi nedenlerle, girip okunmasının yasaklandığı anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Bu araştırmadan çıkarılabilecek sonuçlar şunlardır:

Sultan Abdülhamit II döneminde, 1881-83 yılları arasında geçen 30 ay içinde tam 32 çeşit yayın (gazete, dergi, broşür, manzum kitap, harita, resim, resimli takvim, resimli mendil vb.) yasaklanmış, bunların yurda girmesi engellenmiş, dağıtılıp yayılması önlenmiştir.

En çok yasaklanan yayınlar, Paris'te çıkarılardır. Sayısı 10'u bulan bu süreli yayınlardan ikisi Arapça, biri de Türkçedir. Fransızca gazete ve dergilerden dünyaca ünlü olanlar vardır.

Yayımları yasaklanan kentlerden Londra, Atina, Triyeste üçer yayımla ikinci sırayı alırlar. Triyeste'de çıkan gazetelerden biri Rumca'dır. Atina'da basılanlardan biri manzum kitaptır.

İkişer yayımla üçüncü sıradaki ülke ve kentler de şunlardır: Sırbistan, Sofya, Bükreş, Tiflis. Sırbistan'da basılan kitap ve broşürlerle bir harita, Sofya'da yayımlanan Türkçe iki gazete, Bükreş'te basılan Rumca iki gazete, Tiflis'te yayımlanan Ermenice iki gazete yasaklanıp yurda sokulmamıştır.

Filibe'de basılan resimli bir takvim (bununla, Bulgaristan'da basılıp da yasaklanan yayınların sayısı üçü bulunmaktadır), İran'da yayımlanan birtakım broşürler, çıkış yeri belirtilmeyen Arapça bir gazete ile nerelerden geldiği belli olmayan birtakım basma resimler, resimli mendil vb. gibi resimli eşya da yasaklanan maddeler arasına girmektedir. Kimi güldürü gazete ve dergileri de yasaklanmıştır.

Demek oluyor ki, Sultan Abdülhamit II döneminde Türkiye'de önemli bir iç basın sorunu yanında, büyük bir dış basın ve yayın sorunu da vardı. Bunun için tüm önlemler alınmıştı. Dış basının elini kolunu sallayarak yurda girmesini hoşgöremez, buna göz yumamazdı. Bunun için Saraydan, Sadrazamdan, İçişleri Bakanından, Posta ve Gümrük Müdürlüklerine bir kısım dış basın-yayının yurda girmesinin önlenmesi amacıyla birtakım gizli buyruklar, telgraflar, yazılar gönderiliyordu. Padişahı övmek için yazılmış olanlar dışında kalan, Türkiye'den söz eden her gazete ve dergi, her kitap ve broşür, her takvim ve harita, hatta her resim ve resimli eşya (mendiller bile) gümrüklerde tutulur, postanelerde ele geçirilip yok edilir, yakılırdı.